

Kennisagenda ouderen die slechtziend of blind zijn

Januari 2023

1. Inleiding

Voor u ligt de kennisagenda voor ouderen die slechtziend of blind zijn. Focus daarbij is hoe het leven voor deze mensen zo makkelijk mogelijk gemaakt kan worden.

We richten ons in deze kennisagenda op ouderen in de derde en vierde levensfase. Dat betekent dat werk in principe geen rol meer speelt in hun leven, maar zij nog wel maatschappelijk actief zijn. We richten ons ook op de vierde levensfase, waarin ouderen steeds meer zorgafhankelijk worden en uiteindelijk overlijden.

Om te komen tot thema's voor de kennisagenda is gekeken welke trends in de wereld van ouderen spelen. Ook is aan ouderen met een visuele beperking gevraagd op welke thema's zij zelf meer kennis zouden willen hebben. Dezelfde vraag is voorgelegd binnen de organisaties van Kennis Over Zien en ook gesteld aan wetenschappers. Verder hebben we bestaande documenten en methodes geïnventariseerd.

In dit document zijn alle uitkomsten van dit proces kort beschreven en komen we tot een voorstel voor thema's die voor ouderen met een visuele beperking de komende jaren om aandacht vragen.

2. Trends in de wereld van ouderen

We constateerden in ons onderzoek allereerst dat er geen eenduidig beeld bestaat van hoeveel ouderen nu een visuele beperking hebben. We gaan er vanuit dat er door de vergrijzing steeds meer ouderen komen, maar tegelijkertijd zijn oogaandoeningen steeds beter te behandelen. Dat zou betekenen dat er relatief minder ouderen een visuele beperking ontwikkelen, maar we hebben hier geen recente cijfers over.

We hebben uitgebreid gekeken naar trends in de ouderen zorg. We verwijzen hiervoor naar de beschrijving van het programma [Ouder Worden in 2040](#), waar deze trends uitvoerig zijn beschreven. Denk bij deze trends onder andere aan bijvoorbeeld een toenemend tekort aan zorgverleners, maar ook aan het dichterbij en flexibeler organiseren van de zorg of groter wordende verschillen in leefstijl en gezondheid.

Ouderen worden tegelijkertijd steeds meer digitaal vaardig en willen zo lang mogelijk actief blijven. Ook wordt er ook meer en meer een beroep op hen gedaan om mantelzorger te zijn, en zullen zij zelf meer en meer mantelzorg ontvangen. Ouderen willen zorg het liefst zo lang mogelijk uitstellen, maar zijn wel zelf op zoek naar informatie en ondersteuning.

Dergelijke trends vragen iets van de kennis en de manier waarop we kennis aanbieden aan mensen met een visuele beperking en hun omgeving. Tegelijkertijd moet kennis er ook aan bijdragen dat de zorg voor mensen met een visuele beperking toekomstbestendig wordt ingericht. In deze zorg richten we ons steeds meer op positieve gezondheid, eigen regie en samenwerken met de netwerken rondom mensen met een visuele beperking.

3. Behoeften van ouderen zelf

Ruim 400 ouderen met een visuele beperking vulden een vragenlijst in. Zo kregen we zicht op hun behoeften aan kennis. We hebben in 2 focusgroepen de uitkomsten van de vragenlijst verder uitgediept. Hieruit komen vier hoofdthema's naar voren:

1. Mobiliteit

"Met geleidenhond, hulpmiddelen, vervoersmogelijkheden en ondersteuning, maar het liefst zo zelfstandig mogelijk, want dat geeft me vrijheid", zo schrijft één van de respondenten in de vragenlijst over het belang van mobiliteit. Ouderen met een visuele beperking willen op het terrein van mobiliteit graag aandacht voor de toegankelijkheid van de buitenruimte en voor het beter omgaan met angst om naar buiten te gaan. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het steeds drukker wordende verkeer, maar ook aan de afname van openbaar vervoer in meer landelijke gebieden. Ouderen maken zich zorgen over hun mogelijke afname van mobiliteit.

2. Sociaal welzijn en kwaliteit van leven

De thema's zijn van belang omdat "ze je kennis en blik buiten je eigen leefomgeving uitbreiden", of omdat "als mijn sociale leven op orde blijft, voel ik me fijn". Sommige ouderen vrezen door hun visuele beperking sneller dan ouderen zonder die beperking in een isolement terecht te komen. Ouderen met een visuele beperking vragen rondom dit thema om voorbeeld en hulpmiddelen om vrijwilligerswerk te kunnen doen in reguliere organisaties. Ook willen zij graag dat reguliere hulpverleners (denk aan wijkteams, huisartsen, diëtisten) meer kennis krijgen over wat leven met een visuele beperking betekent. Zo kunnen deze beroepsgroepen bijdragen aan betere kwaliteit van leven. Ook willen ouderen graag aandacht voor mantelzorgers: welke kennis hebben zij nodig over een visuele beperking om dit tijdig te herkennen en de zorg voor een visueel beperkte naaste vol te kunnen houden?

3. Digitale toegankelijkheid en vaardigheden

Dagelijkse contacten en activiteiten gaan steeds meer digitaal, ook voor ouderen: "wie wil er nou niet met een kleinkind kunnen appen?" of "het scheelt me een hoop energie als ik digitaal mijn boodschappen kan blijven bestellen, maar dat lukt nu zo vaak niet". Ouderen met een visuele beperking vragen aandacht voor digitale toegankelijkheid. Bij verder doorvragen willen zij ook graag zélf hun digitale vaardigheden bij kunnen houden, zodat ze niet steeds externe hulp hoeven te zoeken als er bijvoorbeeld een software update is.

4. Betere informatievoorziening

Ouderen met een visuele beperking vragen aandacht voor informatievoorziening over leven met een visuele beperking. Zij hebben de indruk dat het vinden van informatie hierover regelmatig op toevalligheden berust. Zij weten niet waar zij actuele informatie kunnen vinden of waar zij naar de diagnose van de oogarts terecht kunnen voor meer informatie of laagdrempelige ondersteuning.

4. Behoeften aan kennis vanuit de organisaties & de buitenwereld

Naast de behoeften van ouderen is er ook behoefte aan kennis vanuit andere perspectieven. Er is al veel kennis ontwikkeld, waarin nieuwe vragen worden gezet.

Ook de organisaties binnen Kennis Over Zien hebben behoeften aan bepaalde typen kennis, waarmee in de toekomst goede zorg geleverd kan blijven worden. We hebben ook wetenschappers gevraagd om vanuit hun perspectief te schetsen wat nodig zou zijn.

Vanuit bestaande kennis zien we dat er veel zorg en ondersteuning aan ouderen wordt gegeven, maar dat er weinig onderscheid wordt gemaakt in subgroepen (bv. type oogaandoening, gender, culturele achtergrond, levensfase etc). Ook is er weinig bekend over welke methodes voor zorg en ondersteuning aan ouderen nu echt effectief zijn. Veel vervolgvragen uit bestaande bronnen gaan over verspreiding van de opgedane kennis of over implementatie.

In bronnen en gesprekken komen in aanvulling op de behoeften van ouderen de volgende thema's aan de orde:

- 🕒 Hoe kunnen we onze kennis over het herkennen van visuele beperkingen en de ondersteuning die mogelijk is overbrengen aan collega's in verpleeg- en verzorgingshuizen en in de thuiszorg? Deze vragen richten zich op ouderen die steeds meer zorgafhankelijk worden.
- 🕒 Verlieservaringen van ouderen met een visuele beperking stapelen zich op. De deelsector heeft daar veel kennis over die behouden en onderhouden moet blijven.
- 🕒 Technologie kan een belangrijke bijdrage leveren aan het toekomstbestendig maken van de zorg. Hoe kunnen we technologie voor ouderen zo goed mogelijk inzetten?
- 🕒 Rondom dementie spelen verschillende vragen: Zijn diagnostische testen voor dementie anders voor ouderen die slechtziend of blind zijn? Wat hebben we hier nog te ontwikkelen? Hoe kunnen ouderen met dementie en een visuele beperking goed worden ondersteund? Hoe kunnen we onze eigen kennis daarover goed uitdragen?

5. Thema's om mee aan de slag te gaan komende jaren

Uit bovenstaand proces kwamen in totaal bijna 100 kennisvragen. Hieruit hebben we een selectie gemaakt, die leidt tot 12 thema's waar we de komende jaren in kennisontwikkeling en -verspreiding aandacht voor hebben. De thema's zijn geselecteerd op basis van relevantie voor de doelgroep, potentiële impact, bijdrage aan toekomstbestendigheid van de zorg en uitvoerbaarheid. Hoe de thema's precies uitgewerkt worden hangt af van verdere verkenning per thema en van de mogelijkheden om projecten gefinancierd te krijgen.

1. **Hoeveel ouderen** met een visuele beperking zijn er, hoe ziet de **levensloop van ouderen met een visuele beperking** eruit en wat zijn daarin cruciale momenten waarbij laagdrempelig ondersteuning gegeven kan worden?
2. Hoe kunnen ouderen **vroegtijdig informatie** over leven met een visuele beperking vinden? We horen veel terug dat ouderen simpelweg denken dat een visuele beperking bij het ouder worden hoort, terwijl er nog veel mogelijk is. Dat betekent wel dat ouderen die mogelijkheden moeten (leren) kennen.

3. Op basis van deze twee eerste thema's maken we een **plan over kennisontwikkeling voor een toegankelijke samenleving voor ouderen**. We verwachten in elk geval inzet op nieuwe woonvormen voor ouderen (kennisverspreiding richting partijen die hierbij betrokken zijn), aandacht voor algemene kennisverspreiding over licht, verlichting en inrichting in zorginstellingen en bij woningbouwcorporaties en uiteraard aandacht voor ouderen in digitale toegankelijkheidsprojecten. We kijken daarbij nauwkeurig welke toegankelijkheidsvragen voor álle ouderen zijn, en wat wijzelf kunnen oppakken voor ouderen met een visuele beperking.
4. Rondom **mobiliteit** geven we aandacht aan toenemende angst om naar buiten te gaan. We bekijken ons bestaande kennis- en ondersteuningsaanbod op dit thema en kijken wat aanvullend nodig is.
5. We willen graag weten wat het effect is van de ondersteuning die we geven op het terrein van **mobiliteit**. Het is noodzakelijk om dit stevig te onderzoeken om zo werkzame elementen te ontdekken.
6. We bekijken wat nodig is om het beter mogelijk te maken dat ouderen met een visuele beperking deelnemen **als vrijwilliger** in een reguliere vrijwilligersorganisatie.
7. De lopende projecten over het sociaal netwerk van ouderen maken we af en daarna kijken we welke kennis op dit thema verder ontwikkeld moet worden.
8. We starten een project over de rol van het sociaal netwerk bij het onderhouden van **digitale vaardigheden**. Daarnaast kijken we welke kennis eraan kan bijdragen dat ouderen zelf meer aan de slag kunnen met het opdoen en onderhouden van digitale vaardigheden.
9. We brengen in kaart welke kennis **mantelzorgers** van ouderen met een visuele beperking nodig hebben en hoe we deze kennis beschikbaar kunnen maken. We richten ons hierbij op mantelzorgers in de vierde levensfase.
10. We verkennen hoe we onze **kennis beter kunnen overbrengen aan medewerkers in de Verpleeg- en Verzorgingshuizen en (met name) Thuiszorg (VVT)**.
11. Voor onze eigen professionals brengen we in kaart **welke veelvoorkomende ouderdomsaandoeningen** een relatie hebben met een visuele beperking en welke kennis onze eigen professionals hierover minimaal in huis zouden moeten hebben.
12. Rondom **dementie** spelen verschillende vragen, voornamelijk in de vierde levensfase. De veronderstelling is dat we hier al veel kennis in huis hebben en dat die verder gebundeld en gedeeld moet worden. Het gaat over (1) hoe reguliere diagnostische testen voor ouderen met een visuele beperking aangepast kunnen worden en (2) hoe ouderen met dementie én een visuele beperking goed kunnen worden ondersteund.